

PM Rotel I (Dnr KS 2021/170)

Förstärkt skydd för väljarna vid röstmottagningen (SOU 2021:7)

Remiss från Justitiedepartementet

Remisstid den 20 april 2021

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Föredragande borgarrådet Anna König Jerlmyr anför följande.

Ärendet

Justitiedepartementet har remitterat delbetänkande ”Förstärkt skydd för väljarna vid röstmottagningen” (SOU 2021:7) till Stockholms stad för yttrande. Utredningens uppgift enligt direktivet är att göra en översyn av och överväga förändringar i delar av valsystemet.

I delbetänkandet behandlas den del av uppdraget som går ut på att stärka skyddet för fria och hemliga val för att dessa förslag ska kunna tillämpas vid de allmänna valen 2022. I delbetänkandet lägger utredningen fram förslag som rör:

- röstmottagning och offentlighet
- otillbörlig påverkan vid röstningen
- gruppröstning, och
- reformen med avskärmningar av valsedelstall.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret och valnämnden.

Stadsledningskontoret och valnämnden har inkommit med ett gemensamt tjänsteutlåtande.

Stadsledningskontoret och valnämnden är i huvudsak positiva till förändringarna som föreslås. De ser dock flera praktiska utmaningar mer vissa förslag som exempelvis avskärmningar av valsedelstall.

Mina synpunkter

En översyn av vallagen är i grunden ett välkommet inslag i värnandet av vår demokrati. Att se över och utveckla lagstiftning som rör de allmänna valen är ett led i att värna det man bryr sig om, vår demokrati. Utredningen är omfattande och går igenom flera olika delar av förändringar. Utredningen berör exempelvis hot och våld.

Att hot och våld ska tas på största allvar samt utredas av rättsväsendet är en självklarhet, men också bra att det lyfts fram.

Att ordningsstörning i vallokaler ska tas om hand av ordningsvakter eller polis är mer komplicerat än vad utredningen framhåller och här delar jag stadsledningskontorets och valnämndens inspel om svårigheterna kopplade till 3 § lagen om ordningsvakter (LOV) i vallokaler. Innan en företeelse har uppenbarat sig är det svårt att dokumentera otrygghet på en plats som krävs av Polismyndighetens rättsavdelning. Diskussionen fanns inför valet 2018 och det är fortsatt oklart om eller hur polisens bedömning har förändrats.

Avskärmningar av valsedelstall är också en föreslagen reform som för Stockholm kan få stora konsekvenser. Det kommer krävas stora ytor vilket det gemensamma tjänsteutlåtandet menar att i ett värsta scenario skulle innebära att ca 20 av 66 lokaler som nyttjades vid valet 2019 kommer att klara kraven. Förändringarna som föreslås för att skydda valhemligheten är angelägna, men innebär stora praktiska förändringar för Stockholm. Besked behöver lämnas så snart som möjligt för att säkerställa att de praktiska förändringarna kan genomföras i god tid innan valdagen och på så sätt arbeta för att stärka valhemligheten. Denna avvägning är således värd att följa och utvärderas av Justitiedepartementet.

I övrigt hänvisar jag till vad som sägs i stadsledningskontorets och valnämndens gemensamma svar.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.
2. Ärendet justeras omedelbart.

Stockholm den 14 april 2021

ANNA KÖNIG JERLMYR

Bilaga

Förstärkt skydd för väljarna vid röstmottagningen (SOU 2021:7)

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Remissammanställning

Ärendet

Justitiedepartementet har remitterat delbetänkande ”Förstärkt skydd för väljarna vid röstmottagningen” (SOU 2021:7) till Stockholms stad. Utredningens uppgift enligt direktivet är att göra en översyn av och överväga förändringar i delar av valsystemet.

I delbetänkandet behandlas den del av uppdraget som går ut på att stärka skyddet för fria och hemliga val för att dessa förslag ska kunna tillämpas vid de allmänna valen 2022. I delbetänkandet lägger utredningen fram förslag som rör:

- röstmottagning och offentlighet
- otillbörlig påverkan vid röstningen
- gruppröstning, och
- reformen med avskärmningar av valsedelställ.

Röstmottagning och offentlighet

Att all rösträkning är offentlig framgår också av bestämmelserna i vallagen. Någon motsvarande bestämmelse för röstmottagningen finns dock inte i vallagen. Här får man i stället luta sig mot offentlighetsprincipen; att allmän verksamhet ska vara öppen för insyn. Utredningen föreslår därför, i förtydligande syfte, att en bestämmelse om att all röstmottagning är offentlig införs i vallagen.

Otillbörlig påverkan på väljarna vid röstningen

Förutsättningar för rekrytering av röstmottagare

Rätten för väljare att kunna rösta under trygga former är beroende av röstmottagarnas möjligheter att upprätthålla ordningen på röstmottagningsstället. Det är därför viktigt att hot, våld, rasism och kränkningar av röstmottagare tas på största allvar och utreds av rättsvårdande myndigheter.

Utredningen har inte funnit skäl att närmare överväga formella regler för själva bemanningen av röstmottagare i val- och röstningslokaler utöver nu gällande kompetensregler. Ett krav som utredningen dock tycker är befogat är att det bland röstmottagarna i alla val- och röstningslokaler ska finnas åtminstone en person med erfarenhet från röstmottagning i tidigare val. Ett ytterligare sådant krav är att valnämnderna måste säkerställa att röstmottagarna har en godtagbar arbetsmiljö. Detta är en fråga som varken bör eller kan överlåtas till den eller de röstmottagare som är ordföranden eller ordförandens ersättare.

Utbildningen av röstmottagare ska ge likvärdiga kunskaper

Utredningen föreslår att Valmyndigheten även fortsättningsvis ska ansvara för att utveckla och tillhandahålla erforderligt utbildningsmaterial för länsstyrelser och valnämnder. Vid utbildningen av röstmottagare ska det utbildningsmaterial som tillhandahålls av Valmyndigheten användas. Valnämnderna får dock ersätta eller komplettera utbildningsmaterialet med eget innehåll under förutsättning att kvaliteten i det material som används har säkerställts. Enligt utredningens mening ska det framgå av vallagen samt att kvaliteten i det material som ersätter eller kompletterar

Valmyndighetens utbildningsmaterial ska säkerställas i samråd med Valmyndigheten eller länsstyrelsen.

Ordningen på röstmottagningsstället

Utredningen förslår att vallagens bestämmelser om röstmottagarnas ansvar för ordningen på ett röstmottagningsställe och skyldigheten för den som finns på ett röstmottagningsställe att rätta sig efter de anvisningar som röstmottagarna ger för att röstmottagningen ska kunna genomföras, kompletteras med en uttrycklig befogenhet för röstmottagarna att tillfälligt få avvisa den som underlåtit att följa en anvisning, om underlåtelsen har väsentlig betydelse för genomförandet av röstmottagningen. Det kan avse både störningar av genomförandet av röstmottagningen i stort och störningar riktade mot en enskild individs rättighet att utöva sin rösträtt eller möjlighet att utöva sitt uppdrag som röstmottagare. Det är här inte fråga om ett tvångsmedel i den bemärkelse som avses i polislagen eller ordningslagen utan om en tydlig markering för den som inte följer en anvisning att han eller hon ska lämna röstmottagningsstället, och att konsekvensen om så inte sker, är att vederbörande kan komma att avlägsnas av polis eller ordningsvakt.

Utökat ansvar för vissa röstmottagare

Vallagens bestämmelser om att minst två röstmottagare ska vara närvarande vid röstmottagningen i röstningslokaler för förtidsröstning kompletteras med en bestämmelse att en av de närvarande röstmottagarna ska inneha rollen som ordföranden.

Valpropaganda nära röstmottagningsstället

Utredningen föreslår att den nuvarande bestämmelsen i 8 kap. 3 § vallagen om att det på ett röstmottagningsställe eller i ett utrymme intill detta inte får förekomma propaganda eller annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val, kompletteras med en bestämmelse om att detsamma gäller också för ett område närmast utanför ett röstmottagningsställe.

Det innebär att kommunerna genom sina valnämnder även fortsättningsvis har ansvaret för att precisera avgränsningen för politisk propaganda för varje val- och röstningslokal. Denna precisering bör kommuniceras så att röstmottagare, väljare och partier får information om vad som gäller för varje val- och röstningslokal.

Traditionen med valsedelsutdelning berörs inte direkt av detta, men för att underlätta god ordning utanför val- och röstningslokaler kan det enligt utredningens mening vara lämpligt att valsedelsutdelning äger rum utanför det avgränsade området.

Gruppröstning

Utbildning av röstmottagare och information till väljare

Utredningen har inte funnit skäl att närmare överväga några formella regler när det gäller utbildningen av röstmottagare och informationen till väljare i fråga om gruppröstning. Utredningen anser dock att Valmyndighetens utbildningsmaterial behöver förstärkas så att röstmottagarna får nödvändig kunskap om och förståelse för valhemligheten som en förutsättning för fria val.

Vidare anser utredningen att det är minst lika viktigt att varje väljare i förväg, muntligen när väljaren går in på ett röstmottagningsställe eller skriftligen med skyltar, får information om att varje väljare ska vara ensam bakom valskärmen och själv göra i ordning sina röster och att det inte är tillåtet att två eller flera personer samtidigt ställer sig bakom valskärmen och tillsammans gör i ordning sina röster eller diskuterar sina val bakom skärmen. Detta bör också tydligt framgå av den information som Valmyndigheten förmedlar till väljarna inför varje val. En motsvarande information bör också förmedlas om att detta också gäller vid de avskärmade valsedelställen.

Tydligare reglering av valhemligheten vid röstning

Utredningen föreslår att det direkt ska framgå av bestämmelsen i 7 kap. 3 § första stycket vallagen att varje väljare ska vara ensam bakom en valskärm och själv göra i ordning sina röster.

Biträde åt väljare vid röstning

Enligt den nuvarande ordningen i 7 kap. 3 § andra stycket vallagen har väljare som på grund av funktionsnedsättning eller liknande inte själva kan göra i ordning sina röster rätt att få hjälp med detta av röstmottagarna i den utsträckning som behövs. En sådan väljare får också anlita någon annan person som hjälper honom eller henne. Utredningen föreslår att sista mening ändras till att en sådan väljare också får anlita ytterligare en person som hjälper honom eller henne. Förslaget innebär att en röstmottagare alltid ska vara närvarande när en enskild person hjälper väljaren att rösta. Utredningen anser att härigenom stärks väljarens skydd mot otillbörlig påverkan.

För att även stärka skyddet för valhemligheten i dessa fall föreslår utredningen att det i vallagen införs en uttrycklig tystnadsplikt för enskild som hjälper en väljare att rösta.

Reformen med avskärmningar av valsedelstall

Utvärderingen av reformen

I utredningens utvärdering av reformen har både konkreta erfarenheter från 2019 års val och bedömningar av vad som krävs inför det kommande allmänna valet 2022 framförts av kommunerna. Enligt utvärderingen ser kommunerna stora utmaningar med tillämpningen av reformen vid valen till riksdagen, region- och kommunfullmäktige 2022 eftersom förutsättningarna för avskärmningar av valsedlar skiljer sig åt mellan val till Europaparlamentet och val till riksdagen, region- och kommunfullmäktige. Även om utredningen förslår ett antal åtgärder i syfte att underlätta kommunernas arbete med avskärmningarna av valsedlar inför 2022 års val till riksdagen, region- och kommunfullmäktige har reformen ännu inte tillämpats vid ett sådant val. Utredningen bedömer därför att en utvärdering av erfarenheterna av reformen bör göras i samband med genomförandet av de allmänna valen 2022. Vid denna utvärdering kan frågan om valsedelsystemet ingå.

Utvärderingen har vidare visat att kommunerna har behov av förstärkta statsbidrag inför de allmänna valen 2022.

Ansvar för utläggning av valsedlar

Ansvar för väljarnas tillgång till valsedlar i val- och röstningslokaler delas mellan valadministrationen och partierna enligt bestämmelserna i 8 kap. 2 § vallagen. För att minska antalet tillfällen då någon annan än en väljare befinner sig bakom avskärmningen av valsedlarna föreslår utredningen att valadministrationen övertar ansvaret för utläggningen av alla valsedlar i val- och röstningslokaler. Ansvaret ska omfatta alla partier som distribuerar sina valsedlar till lokalerna under förutsättning att partierna har anmält sitt deltagande i det aktuella valet.

Skillnaden från nuvarande ordning är att partierna får lämna in sina valsedlar till val- och röstningslokalerna på en på förhand anvisad plats, men ansvarar inte för att lägga ut dem bakom avskärmningarna.

Presentationen av valsedlar

En bestämmelse införs i vallagen som klargör att valsedlarna ska presenteras för väljarna på ett likformigt sätt. Ett grundläggande krav för att uppnå detta är att samtliga partiers valsedlar finns utlagda bakom en och samma avskärmning. Det beslut som valnämnden fattar för presentationen av valsedlar ska gälla i samtliga val- och röstningslokaler inom kommunen.

Utformningen av avskärmningarna

Det finns enligt utredningens bedömning ett behov av viss flexibilitet vid utformningen av avskärmningarna. Den närmare utformningen av avskärmningarna bör därför inte författningsregleras.

Placeringen av avskärmningarna

Enligt den nuvarande ordningen i 8 kap. 2 § första stycket första meningen vallagen ska det i anslutning till ett röstmottagningsställe ordnas en lämplig avskärmad plats där valsedlar kan läggas ut. Om detta inte är möjligt får en sådan plats i stället ordnas inne i lokalen. Det ger kommunerna möjlighet till flexibilitet när det gäller valet av plats för avskärmningarna. Utredningens bedömning är att denna ordning tills vidare ska bestå.

Tillträde till platsen där valsedlar finns utlagda

Den nuvarande bestämmelsen i 8 kap. 2 § första stycket första meningen vallagen om en lämplig avskärmad plats kompletteras med en bestämmelse om att väljarna där, var för sig, ska kunna ta sina valsedlar utan insyn från andra personer. I förhållande till den nuvarande ordningen innebär detta en ytterligare förstärkning av valhemligheten samtidigt som det också kan påverka röstmottagarnas nuvarande möjligheter att fullgöra sitt ansvar att upprätthålla ordningen bland valsedlarna. Redan det nuvarande kravet på avskärmningar har fått till följd att röstmottagare måste genomföra tätare kontroller av ordningen bland valsedlarna eller ändra sina rutiner för hur kontrollen genomförs. Många valnämnder tillämpar också rutinen med kontroller efter var och varannan väljare. Utredningen utesluter inte att dess förslag, på grund av att det kan kräva något mer frekventa kontroller, i några fall kan medföra en viss ökad köbildning.

Utredningen ser dock ingen anledning att anta att förslaget kommer att leda till några beaktansvärda problem med köbildning eller sammanhängande risker för ett lägre valdeltagande.

Biträde åt väljare bakom avskärmningarna

En bestämmelse införs i vallagen som klargör att väljare som på grund av funktionsnedsättning eller liknande inte själv kan ta sina valsedlar bakom avskärmningen ska, i den utsträckning som behövs, på begäran få hjälp med detta av röstmottagarna. En sådan väljare får också anlita ytterligare en person som hjälper honom eller henne. Förslaget innebär att en röstmottagare alltid är närvarande i dessa fall.

Utredningen ser dock inget behov av en lagstiftad tystnadsplikt redan i detta skede av valhandlingen för en enskild person som hjälper väljaren att ta valsedlarna.

Samtliga förslag ska kunna tillämpas vid de allmänna valen 2022.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret och valnämnden. Stadsledningskontoret och valnämnden har inkommit med ett gemensamt tjänsteutlåtande.

Valnämnden

Valnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 10 mars 2021 följande.

Valnämnden beslutade att hänvisa till förvaltningens tjänsteutlåtande som yttrande över remissen.

Stadsledningskontorets och valnämndens kanslis gemensamma tjänsteutlåtande daterat den 3 mars 2021 har i huvudsak följande lydelse.

Röstmottagning och offentlighet

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli delar utredningens bedömning att det behöver förtydligas i vallagen att all röstmottagning är offentlig.

Otillbörlig påverkan på väljarna vid röstningen

Förutsättningar för rekrytering av röstmottagare

Som utredningen konstaterar är rätten för väljare att kunna rösta under trygga former beroende av röstmottagarnas möjligheter att upprätthålla ordningen. Vi delar därför utredningens uppfattning att hot, våld, rasism och kränkningar ska tas på största allvar och ska utredas av rättsvårdande myndigheter. Utredningen har inga konkreta förslag, men anser att ett krav som är befogat är att det bland röstmottagarna på alla röstmottagningsställen ska finnas åtminstone en person med erfarenhet av röstmottagning från tidigare val. Valnämnderna har redan idag den målsättningen. För tillväxtregioner som ökat sin befolkning väsentligt under kort tid är detta dock inte alltid möjligt.

Vi delar uppfattningen att det är valnämnden som ska säkerställa att röstmottagarna har en godtagbar arbetsmiljö.

Utbildningen av röstmottagare ska ge likvärdiga kunskaper

Utredningen föreslår att det införs en bestämmelse i vallagen som innebär att valnämnderna som huvudregel ska använda Valmyndighetens utbildningsmaterial för röstmottagare. Valnämnderna är dock inte förhindrade att komplettera utbildningsmaterialet med eget innehåll under förutsättning att det material som i så fall används också kvalitetssäkras av Valmyndigheten eller länsstyrelsen.

Valnämnden och stadsledningskontoret anser likt utredningen att det är viktigt att valet genomförs korrekt och att röstmottagarna är väl insatta i de bestämmelser som gäller för val. Det är tillika väsentligt att främja ett enhetligt förfarande i röstmottagningen runt om i landet. Av Valmyndighetens enkät efter valet 2018 framgår att 7 % av kommunerna inte använt något av Valmyndighetens material, det är beklagligt. Däremot att allt det utbildningsmaterial som Valmyndigheten tar fram ska vara obligatoriskt är enligt vår uppfattning ett allt för långtgående förslag.

Vi anser att för att garantera ett enhetligt förfarande i röstmottagningen ska Valmyndighetens handledningar för röstmottagning i vallokal och förtidsröstning vara obligatoriska. Handledningen är den produkt som översätter vallagens regler till hur genomförande av val praktiskt ska hanteras och är också den som röstmottagarna använder som ett uppslagsverk. Den är ett viktigt arbetsverktyg för röstmottagarna.

Förslaget om att Valmyndighetens utbildningsmaterial ska framställas så att det kan användas av såväl små som stora kommuner riskerar att det bli en produkt som blir så generell att den riskerar att bli irrelevant. Erfarenheten är snarare att förhållande för röstmottagarna inom en kommun som Stockholms stad är så pass olika att det i princip skulle krävas olika utbildningsmaterial utifrån i vilka lokaler röstmottagarna är placerade. Det kan handla om de olika behov av hjälp väljarna har samt ordningsfrågor som hantering av köer och arbetssätt huruvida valdistrikten sitter i ett eget klassrum eller flera distrikt som delar lokal, t.ex. en matsal.

Vi befärar att förslaget om att valnämnderna ska kvalitetssäkra utbildningsmaterialet i de fall materialet kompletteras med eget innehåll kommer belasta valadministrationen med onödiga frågor. Det är också oklart vad utredningen avser med eget innehåll.

Ordningen på röstmottagningsstället

Utredningen föreslår att nuvarande reglering i vallagen kompletteras med en uttrycklig befogenhet för röstmottagarna att tillfälligt avvisa den som underlåtit att följa en anvisning, om underlåtelsen har väsentlig betydelse för genomförandet av röstmottagningen. Vi anser som utredningen att det behövs ett förtydligande i vallagen som ger röstmottagarna större befogenheter att agera. Det är dock inte ett helt okomplicerat förslag som leder till en hel del följdfrågor.

Utredningen skriver att det här inte är fråga om ett tvångsmedel i den bemärkelse som avses i polislagen eller ordningslagen. Det är istället fråga om en tydlig markering för den om inte följer en anvisning, att han eller hon ska lämna lokalen, och att konsekvensen om så inte sker, är att personen i fråga kan komma att avlägsnas av polis eller ordningsvakt. Vi anser utifrån den erfarenhet vi har av röstmottagarnas arbete i lokalerna, att uppstår en situation där röstmottagaren har för avsikt att avvisa en väljare kommer väljaren med stor sannolikhet inte låta sig avvisas utan hjälp av polis eller ordningsvakt. Situationen kan bli så konfliktfylld att röstmottagarna för sin egen och andra väljares säkerhet bör avbryta röstmottagningen.

Utredningen föreslår att röstmottagarna ska tillkalla polis eller ordningsvakt vid en situation då en röstmottagare inte låter sig avvisas. Avseende ordningsvakter förordnas dessa enligt Lag om ordningsvakter (LOV) av Polismyndigheten. Enligt Polismyndighetens rättsavdelning i polisregion Stockholm utgör inte ett röstmottagningsställe en plats som täcks in av LOV 2a-c §§. Det är alltså LOV 3 § som aktualiseras och ansökningsförfarandet enligt LOV 3 § kräver att den som ansöker om ett förordnade av ordningsvakter inom ett område måste inkomma med omfattande dokumentation som påvisar att behovet finns. Sådant

underlag med tillräcklig kvalitet och kvantitet finns ej och kommer sannolikt inte att finnas då incidenterna är få.

Inför valen 2018 diskuterade flera valnämnder behovet gällande ordningsvakter och polisen var då tydlig i sin bedömning att det inte fanns tillräcklig dokumentation för att förordna ordningsvakter. Vi saknar i utredningen ett förtydligande om det nu finns en annan bedömning från polisen. Utredningen menar att förslaget inte innebär några ökade kostnader för kommunerna. Ett förslag om att kommunerna på alla röstmottagningsstället ska ta hjälp av ordningsvakter är kostsamt. Vi är tillika tveksamma till om det är lämpligt att det på alla röstmottagningsställen ska finnas stationära ordningsvakter. Detta i sig skapar i vissa områden en otrygghet.

Vi efterfrågar ett system där ordningsvakter finns som en tillgänglig resurs som kan tillkallas vid behov i ett tidigt stadium vilket är mer kostnadseffektivt. Även denna lösning kräver dock ett förordnande avseende röstmottagningsställen, vilket kan vara svårt att erhålla enligt ovan. Konsekvensen av avsaknad av möjligheten att tillkalla ordningsvakter är att Polismyndighetens yttre personal måste prioriteras för att skapa trygghet och säkerhet under valet.

Vi delar utredningens bedömning om att röstmottagarna måste ges större befogenheter att agera, men vi är tveksamma till om denna ändring i vallagen kommer att underlätta för röstmottagarna. Vi menar att röstmottagarna skulle vara mer betjänta av tydligare anvisningar om när och i vilka situationer som röstmottagningen ska avbrytas. Ett avbrytande av röstmottagningen ger också tillfälle att samla röstmottagarna och ge stöd till den som blivit utsatt och eventuellt kalla in en reserv.

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli menar också att en reglering om avvisning öppnar upp för ett visst mått av godtycke. Det som i en vallokal anses vara en tillräcklig incident som innebär en avvisning kan ske, kan i en annan vallokal lösas på ett annat sätt. Det finns en risk att antalet överklaganden till Valprövningsnämnden kan öka. Det är ett mycket ingripande beslut att neka en person att rösta. Det måste tydligt framgå av protokoll och Valmyndighetens handledning hur en avvisning ska dokumenteras då ord kan stå mot ord vid en eventuell prövning.

Utökat ansvar för vissa röstmottagare

Stadsledningskontoret och valnämnden delar utredningens bedömning att det inte finns anledning att göra skillnad på valdag och förtidsröstning och att en av röstmottagarna ska förordnas som ordförande. Vi delar också utredningens analys om att detta kommer att leda till ökade kostnader.

Valpropaganda nära röstmottagningsstället

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli tillstyrker utredningens förslag till förtydligande i vallagen.

Gruppröstning

Utbildning av röstmottagare och information till väljare samt tydligare reglering av valhemligheten vid röstning

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli delar utredningens bedömning och tillstyrker förslaget om ändring i vallagen. Vad gäller den information som väljarna ska få inför valet och på röstmottagningsstället om betydelsen av valhemligheten är det väsentligt att den ges på olika språk.

Biträde åt väljare vid röstning samt tystnadsplikt för personer som hjälper en väljare att rösta

Utredningen föreslår en ändring i vallagen som innebär att en person som på grund av funktionsnedsättning eller liknade behöver hjälp bakom skärmen att göra i ordning sin röst får anlita ytterligare en person som hjälper honom eller henne, men en röstmottagare ska alltid vara närvarande.

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli avstyrker utredningens förslag. Vi anser att det i förslaget saknas en analys av hur det uppfattas av och påverkar personer med funktionsnedsättning och som är i behov av hjälp att göra i ordning sin röst. Utredningen har inte heller undersökt hur funktionshinders-organisationer uppfattar förslaget eller om de anser att det funnits behov av att se över lagstiftningen från deras sida. Vi delar uppfattningen om att nuvarande reglering i vissa fall kan leda till att det öppnar upp för förekomsten av gruppröstning eller det som ibland kallas familjeröstning, men vi anser att utredningens förslag är stigmatiserande och integritetskränkande för personer med funktionsnedsättning. Valnämnderna måste vara medvetna om förekomsten av gruppröstning och lösa detta med bättre utbildning av röstmottagarna, god ordning på röstmottagningsställena och ytterligare information till väljarna.

Vi efterfrågar ett förtydligande avseende vad lagstiftaren menar med ”eller liknade”. Inkluderar definitionen de som saknar grundläggande kunskaper i svenska språket och analfabeter.

Vidare föreslår utredningen för att ytterligare stärka valhemligheten i de fall en privatperson hjälper väljaren att rösta, att det i vallagen införs en uttrycklig tystnadsplikt för den personen. Informationen om innebörden av tystnadsplikten ska ges både muntligt och skriftligt av röstmottagarna till den som hjälper väljaren. Utredningen går inte närmare in på hur detta ska genomföras exempelvis om personen inte talar. Avseende den skriftliga informationen gäller samma sak, om personen inte kan läsa svenska, ska informationen då kunna ges på ett annat språk? Det förutsätter att det finns översättningar och att det finns på det språk som personen kan läsa. Vi anser att ett förtydligande behövs hur detta ska genomföras och konsekvensen om den som ska hjälpa väljaren inte förstår vare sig den muntliga eller skriftliga informationen.

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli delar inte utredningens uppfattning att förslagen om biträde åt väljare vid röstning och ökad information om tystnadsplikten inte innebär ökade kostnader för valnämnderna. Förslaget innebär, enligt vår mening, att det måste finnas åtminstone en ytterligare röstmottagare på röstmottagningsställena med beredskap att hjälpa väljarna, förklara innebörden om tystnadsplikten och ha den tid som krävs att antingen hjälpa väljaren bakom skärmen eller bevaka väljaren och den person som väljaren valt. För Stockholms stad innebär detta en extra kostnad om minst 2 mkr.

Reformen med avskärmningar av valsedelstall

Utvärderingen av reformen

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli välkomnar särskilt förslaget om en översyn av valsedelssystemet. Staden har i flera remissyttranden och i andra sammanhang pekat på behovet av en översyn. Nuvarande valsedelssystem är valadministrationens enskilt största problem.

Stockholms stad är en av de kommuner som i den enkät som utredningen genomfört svarat att reformen med avskärmningar kommer att innebära att ett stort antal av våra tidigare använda förtidsröstningslokaler inte kommer att kunna användas. Ett värsta scenario är att endast ca 20 av våra 66 lokaler (som nyttjades vid valet 2019) kommer kunna ge väljarna det skydd av valhemligheten som krävs. Att så som utredningen föreslår för att minska köbildningen, ställa upp fler valsedelstall är med hänsyn till lokalernas storlek i många fall inte ett alternativ. Att ersätta dessa lokaler med andra större är en svår och kostnadskrävande åtgärd. Staden förfogar inte över ”tomma” lokaler som går att ställa om till röstningslokal. Det är inte heller en lätt uppgift att hitta lämpliga lokaler som finns för korttidsförhyring.

Vad gäller utredningens förslag om ansvaret för utläggning- och presentation av valsedlar samt utformning och placering av avskärmningar tillstyrker stadsledningskontoret och valnämndens kansli utredningens förslag.

Tillträde till platsen där valsedlar finns utlagda

Utredningen föreslår att nuvarande bestämmelse i vallagen om en lämplig avskärmad plats kompletteras med en bestämmelse om att väljarna där var för sig ska kunna ta sina valsedlar utan insyn från andra personer.

Valnämndens kansli har varnat för att det vid valen 2022 kommer att uppstå mycket köbildningar. Köbildningen gick inte att mäta i det experiment som utredningen i samarbete med Karlstad universitet genomförde i Kulturhuset i Stockholm. Valnämndens kansli i Stockholm stad hjälpte utredningen med material och röstmottagare. Förutom att testa vilken lösning som upplevdes ge bästa skydd för valhemligheten mättes också hur lång tid det tog för väljaren att ta valsedlar och utföra sin valhandling bakom skärmen. I det här experimentet användes endast partivalsedlar och inte namnvalsedlar vilket inte kan ge en rättvisande bild av hur lång tid det tar. Många väljare vill vid valsedelstället ta upp en valsedel i taget, läsa namnen, ta upp nästa valsedel etc. för att ofta sen plocka med sig en valsedel för det parti de vill rösta på. Det tar betydligt längre tid för varje väljare än vad experimentet visar och ökar väsentligt köbildningen. Det fanns vid experimentet några enstaka väljare som stod en längre tid vid valsedelställen, någon väljare stod upp till 10 minuter. Vid undersökningen deltog 800 personer under ca 20 timmar. Det är ungefär lika många väljare som ett valdistrikt tar emot under 12 timmar med koncentration av väljare mitt på dagen. I förtidsröstningen i samma lokal som experimentet tar röstmottagarna vissa dagar emot 1500 väljare under en och samma dag.

Sammantaget menar vi att nuvarande regler om avskärmningen av valsedlarna och valsedelssystemet kommer leda till färre lokaler för förtidsröstning samt längre köer vid förtidsröstning och på valdagen med risk för ett lägre valdeltagande.

Biträde åt väljare bakom avskärmningarna

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli gör samma bedömning som vid utredningens förslag i kapitlet om gruppröstning och stycket om biträde åt väljare vid röstning.

Avseende utredningens beräkning av ökade kostnader på grund av ökad kontroll av valsedelställen delar stadsledningskontoret och valnämndens kansli utredningens bedömning.